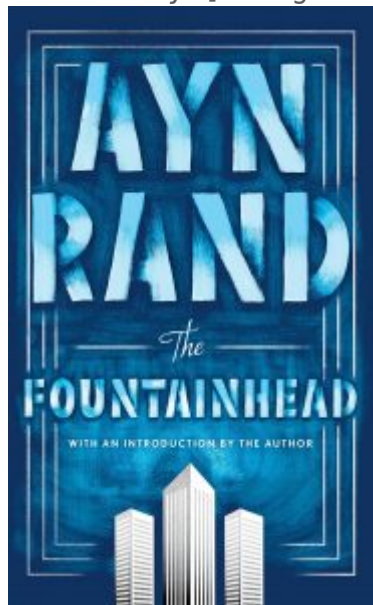

„Izvorul” sau o expunere a principiilor obiectivismului lui Ayn Rand

written by [Marginalia] | October 1, 2020

Un comentariu de Anisia Coroamă, studentă la Facultatea de Drept, Universitatea de Vest din Timișoara

Așa cum îl știm noi, egoismul implică nu numai o preocupare excesivă pentru propriile interese, ci și o nesocotire a intereselor celorlalți. În vorbirea populară, conceptului nu îi sunt atribuite conotații pozitive, ci dimpotrivă, acesta este privit ca ceva care dăunează, dat fiind că individul egoist nu oferă atenție decât nevoilor personale și nu are remușcări – sau cel puțin nu în mod necesar – atunci când alții au de suferit de pe urma acțiunilor sale.

Ayn Rand este o filozoafă și scriitoare ruso-americană, care a încercat o redefinire a egoismului, transformându-l într-unul dintre conceptele-cheie ale propriei filosofii: obiectivismul. Obiectivismul pornește de la următoarea idee: **realitatea este obiectivă și trebuie acceptată ca atare; dorința ca lucrurile să fi fost diferite este inutilă și irealizabilă.** Lumea înconjurătoare există independent de modul în care o percepem sau o experimentăm (realism metafizic). Rațiunea este tot ceea ce avem nevoie pentru a înțelege lumea, singurul „instrument” prin intermediul căruia putem percepe realitatea, singura sursă de cunoaștere și facultatea ale cărei comandamente trebuie să le luăm în calcul atunci când acționăm. Raționalitatea reprezintă virtutea primordială a omului, *izvorul* tuturor celorlalte virtuți (onestitate, productivitate, integritate etc.), pe când viciul cel mai distructiv este suspendarea rațiunii.[1]

Rand preia o idee pe care o regăsim și în filosofia kantiană: orice om este un scop în sine, nu un mijloc prin care alții își pot atinge propriile scopuri. Omul există pentru sine; nu trebuie nici să se sacrifice pentru

alții, dar nici să îi sacrifice pe alții pentru el. În viziunea randiană, scopul moral suprem al omului trebuie să fie urmărirea propriilor interese raționale și a fericirii.[2] Egoismul pe care îl propune este rațional, centrat pe identificarea propriilor interese raționale. **A fi egoist, într-un sens randian, nu înseamnă a face absolut orice îți dorești, ci înseamnă a-ți urmări interesele raționale.** Un om cu adevărat egoist știe că a-și alege obiectivele folosindu-se de rațiune este ideal, pe când a acționa sub impulsul momentului este în detrimentul său. Un om cu adevărat egoist rămâne loial propriei judecăți și nu își trădează valorile. După cum afirma unul dintre personajele lui Rand, **egoistul în sens absolut nu îi sacrifică pe ceilalți, ci se plasează deasupra nevoii de a-i folosi în orice fel.** Rand susține că există o diferență morală fundamentală între un om care își vede interesul în producție și unul care îl vede în jaf. Răul unui tâlhar nu constă în faptul că își urmărește propriile interese, ci în ceea ce consideră a fi interes propriu; nu în faptul că își susține valorile, ci în ceea ce a ales ca valori.[3]

Mai mult, Rand condamnă altruismul, îl vede ca pe ceva nociv, fiindcă proclamă sacrificul de sine ca cea mai importantă datorie morală a omului. Îl lipsește pe om de sine și inoculează ideea potrivit căreia acesta trebuie să existe pentru a-i servi pe ceilalți. Expresia politică a altruismului, afirmă Rand, este colectivismul, care susține că munca și viața omului aparțin statului.

Unul dintre romanele în care își expune filosofia obiectivistă este „Izvorul”. Construit pe o serie de antiteze (egoism – altruism, individualism – colectivism, om creator – parazit), romanul este o puternică pledoarie în favoarea individualismului. În cele două volume, Ayn Rand se dezice de sensul convențional al egoismului, prezentând propriul sens al noțiunii prin intermediul protagonistului, Howard Roark – un adevărat model în ceea ce privește raționalitatea, integritatea, respectul de sine și încrederea în sine.

Roark este exmatriculat dintr-o școală renumită de arhitectură din cauza proiectelor sale care sfidează valorile tradiționaliste și a refuzului de a-și compromite principiile după care își ghidează capacitatea creatoare. Este un egoist, după cum mărturisește chiar el însuși: „Nu fac comparații. Nu mă gândesc la mine în relație cu nimeni altcineva. Doar refuz să mă măsoar ca fiind parte din ceva. Sunt un egoist total.”[4] Este un personaj complex, bine construit și dinamic. **Urmărindu-i parcursul, ajungi inevitabil să întreprinzi o analiză a propriilor valori.** Indirect, Rand invită cititorul să facă o paralelă între viața proprie și cea a lui Howard Roark. La antipod se află colegul său, Peter Keating. Muncitor, dar nu la fel de priceput, Keating tânjește după validare socială, faimă și bogăție. Oportunist și lipsit de scrupule, el înșală, minte și manipulează pentru a urca în ierarhia socială. Nu manifestă niciun dram de interes pentru actul creației, ci doar pentru roadele pe care le-ar putea culege de pe urma acestuia. Pentru Rand, Roark reprezintă idealul uman, excelența *per se*, pe când Keating este un „om de mâna a doua”, un „parazit”.

Exponentul altruismului este Ellsworth Toohey, care se erijează într-un filantrop, dar care nu urmărește, de fapt, decât să controleze viețile celor

din jur. Îndemnul lui către ceilalți vizează abdicarea de la propriile valori, renunțarea la propriile dorințe și îmbrățișarea sacrificiului de sine, pe care îl ridică la rangul de virtute. Dezideratul suprem al lui Toohey este răspândirea ideilor colectiviste. În viziunea lui Rand, Toohey reprezintă tot ce e mai rău în om. Apariția acestuia în roman nu se reduce doar la calitatea de antagonist. Rand îl folosește ingenios, transformându-l într-un mijloc prin care trage un semnal de alarmă cu privire la răspândirea regimurilor totalitare.

Ca arhitect, Roark primește comenzi, însă pe majoritatea le refuză. Nu acceptă să proiecteze clădiri decât dacă le poate proiecta strict după bunul plac. Refuză constant să facă compromisuri, ceea ce aproape că îl aduce în pragul sărăciei. Din perspectiva aceasta, Roark are o atitudine puerilă. Rand a omis să își dea seama că în viața reală lucrurile nu funcționează așa. Oamenii, indiferent de domeniul în care profesază, au nevoie de un venit stabil pentru a se putea întreține. Când ajungi să ai grija zilei de mâine, atunci contează mai puțin că nu vei proiecta o clădire așa cum vrei. Nu există să nu facem niciun compromis. Din punctul acesta de vedere, Roark pare un personaj nerealist.

Prin protagonist, ni se spune că există două moduri în care un om poate supraviețui: „prin lucrarea independentă a propriei minți sau ca parazit hrănit de mințile altora.”[5] Creatorul nu are nevoie de nimeni, pe când parazitul, da. Rand a interpretat relațiile interumane într-o manieră cel puțin bizară. **Nevoia de alți oameni nu ne face paraziți.** Omul este un animal social, întreaga sa viață se învârtă în jurul relațiilor cu ceilalți. Poate e prea mult spus că a negat importanța relațiilor interumane, dar oricum nu le-a recunoscut rolul central pe care îl ocupă în viața fiecăruia.

Este adevărat că Ayn Rand a gândit în alb și negru, negând astfel existența unor căi de mijloc. Spre exemplu, de la a fi altruist până la a te sacrifica și a trăi pentru ceilalți este cale lungă. La fel cum este și de la a fi un om care are nevoie de alți oameni până la a depinde totalmente de aceștia. Nu ar trebui să vedem doar extremele. Rand se înșela atunci când afirma că nu trebuie să pretindem nimic, niciodată, de la nimeni. De pildă, un copil nu ar putea să nu pretindă nimic de la părintele său. În relațiile de amiciție pretindem respect, încredere și înțelegere unii de la ceilalți. În definitiv, sunt niște pretenții justificate și rezonabile. Totuși, în ciuda faptului că a exagerat din anumite puncte de vedere, Rand ne-a oferit, prin acest roman, câteva lecții valoroase. Ne-a învățat că nu există substitute pentru demnitate, că omul trebuie să trăiască pentru el însuși, că trebuie să își valorifice potențialul, să lupte neîncetat pentru propria fericire, și, poate cel mai important, că trebuie să fie rațional și integru.

NOTE:

[1]Ayn Rand, *The Virtue of Selfishness: A New Concept of Egoism*, Signet, New York, 1963, p. 22.

[2]Marsha Familaro Enright, *The Problem with Selfishness*, *The Journal of Ayn*

Rand Studies, Vol. 14, No. 1 (July 2014), pp. 38-54.

[3]Ayn Rand, *The Virtue of Selfishness: A New Concept of Egoism*, p. 7.

[4]Ayn Rand, *Izvorul*, Vol. 2, Ed. I, Editura Cartier Popular, Chişinău, 2018, p. 292.

[5]Idem, p. 437.